

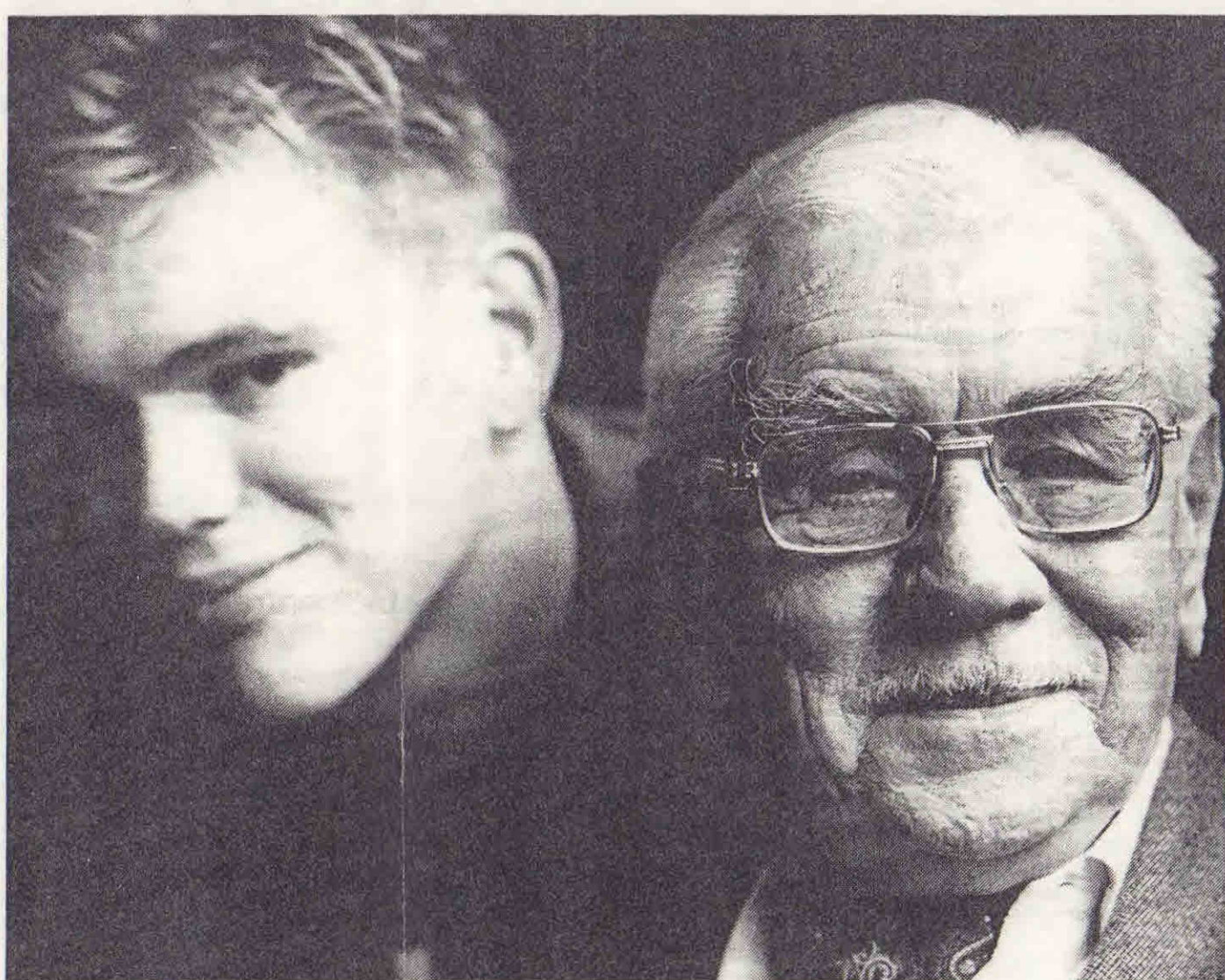
Wat betekent het om kind of (achter)kleinkind te zijn van een bekende idealist? In hoeverre drukt de vereerde voorouder een stempel op het leven van zijn of haar nazaten? Zijn zij al evenzeer overtuigd van hun gelijk? Vragen die voor Hans Olink het uitgangspunt vormden voor een serie artikelen. Deze week: Evert, Vincent en Peter, nazaten van de idealistische arts, psychiater, dichter, schrijver en kolonist Frederik van Eeden († 1932).

Hans Olink

U wilt mij psycho-somatisch doorlichten?' De 78-jarige Evert van Eeden wendt een cynische blik voor. Hij is de enige, nog levende van de vier zonen van de in 1932 overleden Frederik van Eeden, arts, psychiater, dichter, schrijver en kolonist en niet in de laatste plaats: idealist.

Ik ontken. Die arrogantie meet ik mij niet aan. Het gaat mij vooral om het geestelijke erfgoed van idealisten. 'Uw vader was toch een idealist?' 'Dat zal wel, maar het woord idealist ligt mij niet. Ik kan alleen maar zijn die ik van nature ben.' Zijn 19-jarige zoon Vincent valt hem bij. 'Je kan slechts van je zelf uitgaan. Mooie woorden, die niet uitgevoerd worden, daar zijn wij niet voor. Van wereldverbeteraars moet ik niets hebben.'

Tot de Tweede Wereldoorlog uitbrak was Evert van Eeden journalist. Hij weigerde lid van de *Kulturkammer* te worden en verloor zijn broodwinning. Na de oorlog werd hij ambtenaar op het ministerie van economische zaken. Dat laatste hoort zijn zoon nu voor het eerst. In het artistiek-filosofische milieu waarin hij opgroeide was die alledaagse broodwinning geen gespreksonderwerp. De huiskamer is het regelmatige middelpunt van een literaire kring, waar het werk van Vasalis en Rilke voorgedragen wordt.

Kleinzoon Vincent van Eeden (links) en diens vader Evert

FOTO'S VINCENT MENTZEL

Peter van Eeden, kleinzoon

'Het is vreselijk om de zoon van een beroemde vader te zijn' - 'Ik ben blij dat ik zo'n grootvader heb'

geheven. De theorie had het afgelegd tegen de praktijk, tegen de trivialiteit van alledag. Zijn hooggestemde idealisme had het leven der kolonie nog weten te

brieven die hij van zijn vader geërfd had. 'Ik heb gepubliceerd wat mij rechtens toekwam. Dat is nogal opgeblazen door het bestuur.' Hij noemt het spottend

'Moeilijke kinderen bestaan voor mij niet. Ik stel me op één lijn met de kinderen en ga voortdurend uit van hun positieve kanten, en wordt daar voortdurend door geïnspireerd. In zo'n minisamenleving kan ik iets bereiken wat wellicht mijn grootvader ook nagestreefd heeft.

'Hij is er aankapot gegaan. Ik kan er niet aan kapot gaan, omdat ik er tot nu toe in slaag de goede kanten te laten zegevieren. Er wordt nooit in negatieve zin over de kinderen gepraat. Als er probleemkinderen in een groep

gaan, ieder jaar naar hetzelfde land. Maar in Israël vind ik een zekere heldhaftigheid terug. Wat daar gebeurt in die kibboetsim, dat is een ideaal dat in praktijk gebracht wordt. Daar geniet ik van. We werken er zelf ook altijd mee. Ik ben geneigd de fouten die er ongetwijfeld aan kleven, niet te zien. Ik zie ze wel, maar ik wil ze niet zien. Ik heb de rem van de ratio. Als Frederik geleefd zou hebben zou hij zeker ook naar de kibboetsim gegaan zijn. Daar ben ik van overtuigd. *Walden* moet, toch ook iets van

'Het is vreselijk om de zoon van een beroemde vader te zijn' - 'Ik ben blij dat ik zo'n grootvader heb'

Zijn loopbaan als ambtenaar beschouwt hij bepaald niet als zijn levenswerk. Die eer is weggelegd voor zijn vertalingen van het werk van de Duitse dichter-schilder Bô Yin Râ - 42 boeken vertaalde hij. Van hem ook haalt hij met graagte zijn motto aan: 'Eine kirchliche Gemeinde zu formieren ist zu vergleichen mit den Leichenzug des toten Glaubens.'

'Er bestaat geen groep,' vervolgt hij. 'Het hoogste beginsel moet je in je zelf zoeken. Respect voor andermans mening staat voorop. Daarom ben ik zo'n veertig jaar geleden ook toegetreden tot de vrijmetselaarsloge. Idealisten plaatsen zichzelf te veel op de voorgrond. Daar maakte mijn vader zich ook schuldig aan. Hij was een prediker, met enig charisma, dat zeker. Maar dat leidt tot dogmatisme en daar is nog nooit veel goeds uit voortgekomen. Mijn vader was zich wel bewust van andermans mening, had er ook respect voor, maar vergat dat alles wat hij zei en schreef het effect had van een preek. Hij overzag zichzelf daarbij.'

Verjaardagspartijtjes vindt hij een crime. Veelal oppervlakkig en tijdverspilling. Ruimte om dieper op de zin des levens in te gaan is er niet. En dat is juist wat hij beoogt. Hij kwalificeert zich als een zoeker en dat is dan ook wat hij gemeen heeft met

zijn vader. 'Dat zoeken heb ik geërfd. Mijn vader zocht het eerst in de wetenschap, maar dwaalde steeds meer af naar het spiritisme. Met geestverwanten als Bauer, Buber en Brouwer onderzocht hij de mogelijkheden van de hypnose. Daar is zijn geest door ondermijnd. Hij werd slachtoffer van lemurische krachten en raakte opgeteerd. Dat heb ik meegemaakt, het was tragisch en dramatisch tegelijk. Als mensen zich gaan bezighouden met oncontroleerbare natuurkrachten worden ze als mens in het ootje genomen. Levensgevaarlijk is dat. Mijn vader is eraan te gronde gegaan.'

Zijn vrouw mengt zich in het gesprek. 'De kinderen van Frederik hebben daar veel last van gehad.' Evert van Eeden knikt instemmend, maar weigert er vervolgens op in te gaan. Hij vindt het onderwerp dermate verwerpelijk dat hij er liever nooit meer een woord aan zou wijden. De vrouw des huizes doet er nog een schepje bovenop: 'Mijn man wil nooit dat er over gesproken wordt.'

De kolonie *Walden*, een produktie-coöperatie, die Frederik van Eeden in 1898 stichtte, werd in 1907 op-

geheven. De theorie had het afgelegd tegen de praktijk, tegen de trivialiteit van alledag. Zijn hooggestemde idealisme had het leven der kolonie nog weten te rekken. De bezieling van een man. Daarin ligt volgens zijn zoon dan ook de reden dat *Walden* later geen navolging vond. Er ontbrak charisma.

De communes uit de jaren zestig en zeventig hebben zijns inziens niets met *Walden* te maken. 'Wat de waarde van zijn ideeën nu dan is? De taalideologie, die hij te zamen met onder anderen Brouwer en Mannoury ontwikkelde en waarmee ze een significatieschool tot leven brachten. Die heeft wel degelijk de tand des tijds doorstaan. Die is nog steeds waardevol. En dat geldt zeker Frederiks bijdrage aan de ontwikkeling van de wetenschappelijke psychologie en psychotherapie. Hij introduceerde ten slotte Freud in Nederland.'

Er ontspint zich een discussie tussen de nazaten. Evert: 'Het is vreselijk om de zoon van een beroemde vader te zijn. Er wordt van je verwacht dat je reageert en denkt zoals je vader.' 'Zou jij niet onder pseudoniem gaan werken straks,' zegt de moeder tegen Vincent, die zich ontwikkelt als grafisch ontwerper. Vincent: 'Waarom zou ik? Ik ben blij dat ik zo'n grootvader heb.'

Enkele jaren geleden werd Evert van Eeden geroyeerd als bestuurslid van het *Frederik van Eeden Genootschap*. Hij had - zonder het bestuur daarin te kennen - een aantal brieven van zijn vader gepubliceerd. Het waren

brieven die hij van zijn vader geërfd had. 'Ik heb gepubliceerd wat mij rechtens toekwam. Dat is nogal opgeblazen door het bestuur.' Hij noemt het spottend de 'affaire Evert van Eeden'.

Peter van Eeden (54), zoon uit het eerste huwelijk van Evert van Eeden, is ook bestuurslid van het *Frederik van Eeden Genootschap*. Hij vertelt met enige gêne dat hij er die bewuste bestuursvergadering bij was toen zijn vader geroyeerd werd. Maar hij wil er niet veel meer over kwijt.

Hij is hoofd van een Montessori-school. 'Ik ben uit puur idealistische overwegingen in het onderwijs gestapt. Het Montessori-onderwijs stoelt op een ideaalbeeld. In haar visie is het kind de bouwer van de mens. Ze wilde een nieuwe wereld stichten voor het kind. Dat spreekt mij nog steeds aan. In een kind kun je nog alles waarnemen wat er later afvalt. In een leefgemeenschap van kinderen is het mogelijk om een vrij ideale vorm van samenleven te creëren, waarin ongeschreven regels gelden, die eigenlijk ook van toepassing zouden moeten zijn in de grote-mensenwereld.'

Peter van Eeden heeft zijn grootvader niet gekend, hij werd twee jaar na zijn dood geboren. Als kind ging hij vaak op bezoek bij zijn oma's Martha van Vloten en Truida Everts. Later begreep hij dat Martha van Vloten Maria Montessori voor het eerst naar Nederland had gehaald, maar dat wist hij nog niet toen hij besloot het onderwijs in te gaan.

'Moeilijke kinderen bestaan voor mij niet. Ik stel me op één lijn met de kinderen en ga voortdurend uit van hun positieve kanten, en wordt daar voortdurend door geïnspireerd. In zo'n minisamenleving kan ik iets bereiken wat wellicht mijn grootvader ook nagestreefd heeft.'

'Hij is er aankapot gegaan. Ik kan er niet aan kapot gaan, omdat ik er tot nu toe in slaag de goede kanten te laten zegelieren. Er wordt nooit in negatieve zin over de kinderen gepraat. Als er probleemkinderen in een groep zitten dan doe ik alsof ze er niet zijn en zo bereik ik toch wat ik wil.'

Peter van Eeden zegt aan collega's dezelfde eisen te willen stellen als aan zichzelf. 'Dat heb ik wellicht van mijn grootvader geërfd.' Maar hij onderkent dat dat niet altijd mogelijk is.

Gedrevenheid is hem niet vreemd. Jarenlang speelde hij alleen maar Bach. Daarbuiten bestond er niets. Later werd Glenn Gould zijn voorbeeld. 'Zijn vrijwillige isolement, het louter en alleen met muziek bezig zijn, dat spreekt me aan.'

Die fixatie hoort volgens hem ook bij een 'romantisch gemoed'. 'Dat had Frederik ook. Hij kende een grote jeugdliefde. In mijn jeugd correspondeerde ik jarenlang met een Duits meisje, dat werd een verhouding, een vergelijkbare verhouding als Frederik die ooit had.'

Idealisme en een zeker fanatisme zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Daar is Frederik, maar ook zijn kleinzoon niet vrij van. 'Ik verfoei het bij anderen, maar als ik eerlijk ben moet ik toegeven dat ik zelf ook zulke trekken heb.' 't Zal wel een familietrek zijn.'

Al tien jaar lang gaat Van Eeden ieder jaar met zijn vrouw naar Israël. 'Ik zou er niet over piekeren ieder jaar naar bijvoorbeeld Oostenrijk te

gaan, ieder jaar naar hetzelfde land. Maar in Israël vind ik een zekere hieldhaftigheid terug. Wat daar gebeurt in die kibboetsim, dat is een ideaal dat in praktijk gebracht wordt. Daar geniet ik van. We werken er zelf ook altijd mee. Ik ben geneigd de fouten die er ongetwijfeld aan kleven, niet te zien. Ik zie ze wel, maar ik wil ze niet zien. Ik heb de rem van de ratio. Als Frederik geleefd zou hebben zou hij zeker ook naar de kibboetsim gegaan zijn. Daar ben ik van overtuigd. *Walden* moet toch ook iets van een kibboets gehad hebben.

'De school is voor mij ook een klein *Walden*, gelukkig ontplooiend voor kinderen. In een gemeenschap als de kibboets kan dat ook met volwassenen. Een ideaal in praktijk brengen is een strijd, maar er zitten ook elementen van een vlucht in. *Walden* had iets van een vlucht.'

Van Eeden heeft het ontstaan en de ontwikkeling van het *Werkteater* van nabij meegemaakt. Hij is er nu nog lyrisch over. Het breken met de oude franje, de coöperatieve gedachte, het verlaten van de hiërarchische structuren, het dagelijkse leven als dramatisch uitgangspunt, het zijn alle kenmerken die hij terugvindt in zijn school.

'Ik ben nu al 26 jaar hoofd van een school, eerst in Amsterdam, nu in Bilthoven, maar ik heb nog steeds moeite om de directeur uit te hangen. Die vergaderingen, dat disciplinaire optreden, hoe vaak je dat ook probeert te voorkomen, de functiegesprekken met leerkrachten. Het is een noodzakelijk kwaad.' Na de dood van zijn oom Hans en het roeyement van zijn vader Evert is Peter nog de de enige Van Eeden in het bestuur van het genootschap. Hij vond het zeker in het begin met zijn eigenzinnige familieleden niet gemakkelijk, maar 'ik vond het belangrijk als een Van Eeden beschouwd te worden'.